

AŞAĞI KÜR ÇÖKƏKLİYİNDƏ QEYRİ-ANTİKLİNAL TƏLƏLƏRLƏ ƏLAQƏDAR PLİOSEN ÇÖKÜNTÜLƏRİNİN NEFT-QAZLILIQ PERSPEKTİVLİYİ HAQQINDA

H.İ. Şakərov, T.X. Niyazov, R.N. Süleymanova, N.R. Ağaməliyeva

“Neftqazəlmütədqiqatlayihə” İnstitutu

Açar sözlər: seysmik kəşfiyyat, geoloji quruluş, Məhsuldar Qat çöküntüləri, qeyri-antiklinal tələ, pazlaşma zonası

Giriş

Məqalədə Aşağı Kür çökəkliyi ərazisində aparılmış geoloji-geofiziki kəşfiyyat işlərinin məlumatlarının yenidən əsasında Pliosen çöküntülərinin geoloji quruluşunun dəqiqləşdirilməsi və neft-qazlılıq perspektivliyi baxımından pazlaşma zonaları ilə əlaqədar qeyri-antiklinal tələlərin müəyyənləşdirilməsi məsələlərinə baxılmışdır. Təyin edilən pazlaşma zonalarının ölçüləri, onları yaradan stratiqrafik komplekslərin sayı, çöküntülərin yatım dərinlikləri və qalınlıqları, kollektor xüsusiyyətləri, örtük layların mövcudluğu və həmtəmas zonalarda qazılmış quyularının məlumatları, qeyri-antiklinal tələlərin aşkar olunduğu ərazilərdə neft-qaz yataqlarının formalaşması barədə fikir söyləməyə əsas vermişdir.

Aşağı Kür neftli-qazlı rayonu (NQR) Böyük və Kiçik Qafqaz, Talış dağ sistemləri arasında yerləşən Kür dağlararası çökəkliyin cənub-şərq hissəsini əhatə edir. O, şimal, şimal-şərqdən Ləngəbiz-Ələt qalxımı, şimal-qərbdən Göyçay şəhərindən keçən meridian, cənub-qərbdən Talış sıra dağlarının şimal ətəkləri, cənub-şərqdən isə Xəzər dənizi ilə həddəndir (*şəkil 1*).

Çökəkliyin geoloji quruluşu və neft-qazlılıq geoloji-geofiziki və qazıma işləri əsasında öyrənilmişdir. XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq, sahədə müxtəlif miqyaslı geoloji planalma işləri, xəritəalma və struktur-axtarış qazıması aparılmışdır. Çökəkliyin ərazisi demək olar ki, tamamilə Qədim Xəzər və Müasir dövr çöküntüləri ilə örtülmüşdür. Yalnız rayonun şimal-şərq və cənub-qərb, habelə onun mərkəzi hissələrində yerləşən ayrı-ayrı yüksəkliklərdə Pliosen çöküntüləri yer səthinə çıxır. Qazılmış axtarış-kəşfiyyat quyuları vasitəsilə əsasən, Miosen-Dördüncü dövr çöküntü kompleksi öyrənilmişdir. Bununla belə, palçıq vulkanlarının məhsullarında Mezozoy və Paleogen çöküntüləri süxurlarının varlığı geoloji kəsilişdə onların da iştirak etdiyini

göstərir [1, 2, 3, 4, 5]. Paleosen çöküntüləri yalnız Hamamdağ, Eosen çöküntüləri isə çökəkliyin əksər palçıq vulkanları məhsullarında öyrənilmişdir. Bu materiallar əsasən gillər, bəzən isə karbonatlı süxurlarla səciyyələnmişlər.

Oliqosen-Miosen (Üst Maykop, Çokrak, Diatom və Pont mərtəbəsi) yaşlı çöküntülər tək-tək quyularla Mişovdağ, Qarabağlı, Kürovdağ, Kələməddin və b. sahələrdə açılmış və əsasən gillərlə, bəzi hallarda isə sərt qumdaşılı təbəqəcikli gillərlə səciyyələnmişdir. Qumdaşılmasına əsasən Maykop və Çokrak çöküntülərinin kəsilişində rast gəlinir.

Çökəkliyin ərazisində geniş yayılan MQ çöküntüləri gil, qum, qumdaşı və alevritlərin növbələşməsindən təşkil olunmuşdur ki, onların da qalınlığı 3500-4000 m-ə çatır. Kəsilişin orta hissələrində konqlomerat və qravelit süxurlarına da rast gəlinir. Şimal-qərbdən cənub-şərq istiqamətində qumların və alevritlərin daha yaxşı çeşidlənməsi müşahidə olunur. MQ çöküntülərinin ayrı-ayrı mərtəbələrinin qalınlığı və litofasial tərkibi həm sahə, həm də kəsiliş boyu dəyişkəndir. Kəsilişin yuxarı hissələri daha çox qumluğa malik olmaları ilə xarakterizə edilir.

Aşağı Kür çökəkliyi ərazisində MQ çöküntülərinin kəsilişini litofasial və morfoloji xüsusiyyətlərinə görə lay dəstələrinə ayırmaq üçün müxtəlif bölgü sxemləri təklif olunmuşdur. Lakin çökəkliyin müxtəlif yerlərində bu çöküntülərin qalınlığı və litologiyası kəskin dəyişdiyindən, bu bölgü sxemlərindən heç birinin bütün ərazi boyu tətbiq edilmə imkanı olmamışdır. Bununla belə, qonşu rayonlarda məlum olan kəsilişlərlə müqayisə edilərək, MQ çöküntülərini üst və alt şöbələrə ayırmaq mümkün olmuşdur.

MQ-nin alt şöbəsi, Abşeron yarımadasında olduğu kimi, Qala (Qald), Qırmakıaltı (QALD), Qırmakı (QLD), Qırmakıüstü qumlu (QÜQ) və Qırmakıüstü gilli (QÜG) lay dəstələrindən ibarətdir. Bunlardan QALD, QLD və QÜQ lay dəstələri daha çox qumluğa malikdir.